

Főépítészeti vizsga kérdései

1. Ismertesse Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljének lényeges elemeit! (5 pont)

- szerves építészet
- népművészet-népi építészet
- helyes arány és hatékony eszközválasztás
- a főépítész szerepe
- településtervezés

Makovecz Imre tervezői, főépítészeti gyakorlatában az építészetről való szerves gondolkodás mellett a társadalomról való szerves gondolkodás elválaszthatatlan egységet alkotott, de ugyanígy nem volt elválasztható a településfejlesztés és az épülettervezés sem egymástól, hiszen a település és benne az épület az ember életét alapvetően meghatározó téralakítás eredménye. Mindkettő része az építészeti kultúrának. Mindennél fontosabbnak tartotta azonban azt a folyamatot, amely révén mindezek létrejönnek: „**Az építés lényege – gondoltam én – nem az anyag, az erő, a szerkezet, a stílus, hanem a dráma maga, és ez a gondolat meggyőződésemmé vált. Mindent megtettem, amit csak tudtam, hogy helyi anyagokból, olcsón, a közösség céljainak és szépre épüljön a ház. Kell a történelmi, geológiai környezethez való kapcsolat, kell az anyag és kell az eszme, és a szépség is, de legfontosabb maga az építés drámája.**”

Néhány év után megfordult a tervezés, gondolkodás iránya, és az került a napirendre, hogy kulturális szempontból egyáltalán mire van szüksége a településnek, egy adott szomszédságnak. A szükségletek közül melyek igényelnek épületet, s mi az, ami épületen kívül, de a településen belül valamilyen formában szükséges ahhoz, hogy a közösség az otthonának érezze a helyet, javuljon a közérzete és megerősödjön a részvétele. Miután ezt sikerült végiggondolni, ha erre valami **helyi szintű párbeszéd kialakult, csak akkor és azután merült fel a kérdés, hogy ezeket a szükségleteket milyen épület, mesterségesen létrehozott tér tudja a legjobban szolgálni.**

Ám ebben a táguló fókuszú folyamatban megjelent egy még szélesebb perspektíva: hogyan működik a városrész vagy falu közössége. **Hogyan szerveződik vagy hogyan szerveződhetne a település és annak társadalmi, gazdasági élete?** Milyen funkciók, milyen társadalmi viszonyok, milyen helyi nyilvánosság kiépülése teremthető meg, és hogyan támogatható létrejöttük? Mit tehet ennek érdekében a közösségi szakember, a tájépítész, a településtervező, az építész? Mit tehet a helyi döntéshozó? **Ennek a sokkal tágabb horizontú fejlesztői-tervezői gondolkodásnak a részévé vált, hogy milyen épületek illeszkedhetnek egy a szükségletekre reflektáló rendszerbe,** illetve, hogy milyen legyen egy működő település – szerkezetében, intézményeiben, épületeiben.

A fent részletezett három lépcsőfokú gondolkodásnak volt még egy nagyon korszerű eleme: **hogyan vonható be, tehető aktívvá, a változtatás részesévé és felelőssé a helyi lakosság.** Ennek az adott helyen **milyen hagyományai, történelmi előzményei** kutathatók fel, a helyben élőknek milyen megfogalmazható vagy a felszín alatt rejtőzködő **szükségletei** vannak, milyen **közösségi hálózatok** működnek a nyilvánosságban és a mindennapi kapcsolati viszonyokban? Ezek hogyan lehetnek **a helyi élet, a helyi változás-megújulás erőforrásai, mozgatórugói?**

2. Ismertesse Makovecz Imre faluházról kialakított véleményét és e körben elért eredményeit!(5 pont)

Makovecz Imre a '70-es évek közepétől Beke Pállal, Varga A. Tamással és más kulturális, művelődési, közösségfejlesztő szakemberekkel, majd később a mesteriskolájában részt ve-

vő fiatal építészekkel járta az országot. A művelődési otthonok társadalmi, építészeti, környezeti beágyazottságát kutatva és megteremtve indult el egy nagyon korszerű gondolkodási, eszmélési folyamat: hogyan igazítható a tervezés során a megrendelő által elhatározott szándék szerint kért, sok szempontból már meghatározott feltételekkel építendő új kultúrház a feltételezett szükségletekhez, hogyan tud majd az épület a helyi közösség szolgálatára, javára épülni és működni.

„A faluház szóösszetételt Varga Tamás és Makovecz Imre együtt találták ki, amely nemcsak a hiányzó közösségi élet megnyilvánulásának helyszínét jelentette, hanem valamennyi olyan, a helybéli viszonyokra jellemző hiány pótlásának lehetőségét is, amelyeket a közösségi tér megépítése által véltünk megoldani.”

„Itt az volt a cél, hogy a művelődési otthonok addigi sematikus alaprajza helyett új, a befogadott közönség helyett az alkotó közösséget középpontba helyező intézményeket törekedtek a helyi lakossággal együtt felépíteni. Így aztán mindazon funkció helyet kapott a házban, amire ott éppen igény volt. Mint pl. bolt, kávézó, posta, panzió, öregek otthona, irodák, szolgáltatások. Azaz valódi közösségi házak épültek ilyen módon Zalaszentlászlón, Nagykapornokon, Dióskálon, Nézsán, Somogyfőménfőn, Kakasdon, Jászkiséren és sok más helyütt szerte az országban, ahol csak elszánt falusi előljárók és közösségek vállalták az együttműködést.” Makovecz Imre közösségekre építő gondolkodása a tervezői munka folyamata mellett a megvalósult épületekben is tetten érhető. Zalaszentlászló faluházának a '80-as évek derekán tervezett térkialakítása mind a mai napig mintaszerű, és abban is tanulságos, hogy az intézményi tevékenységek nagyobb részét nem zárja külön-külön helyiségbe. Hogy időnként áthallás van az egyik asztaltól a másikra? Hogy néha próba folyik a nagyterem padlóján? Hogy a klubszobába behallatszik a táncpróbák csizmadobogása? Nem természetes ez egy mindenkit szolgáló művelődési otthon esetében? Étteremben, kávéházban sem zavaró, ha különféle emberek, társaságok egyidejűleg beszélgetnek, esznek, isznak! Ha ott elfogadható, miért kívánnánk a művelődés terében templomi csendet? Lehetnek persze olyan foglalatosságok, amelyek műhelyt, szakköri szobát kívánnak, és persze lehetnek olyan alkalmak, amikor csendet kell biztosítani. Elvárható az is, hogy egy zenekar akkor próbáljon, amikor a lehető legkevesebben vannak az épületben, de ezen kívül szinte minden csak kellő tolerancia kérdése.

3. Ismertesse Makovecz Imrének a szerves építészeiről alkotott felfogását! (5 pont)

Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljéről nem beszélhetünk anélkül, hogy ne idéznénk szavait a szerves építészeiről, amely *„az emberhez, a helyhez, a tájhoz, a hazához, Európához, a Földhöz kötött épületeket jelent”* és arról a *„különös népművészeti képi nyelvről”,* a *„jövő nyelvről”,* amely *„egy olyan korábbi magas kultúráról hoz hírt, amely még a világot egységben látta, képletesen szólva a földet és az eget”.*

A szerves építészetben jelen van a népművészet, felfedezhetők benne a népi építészet jegyei, arányai, de alkotásai nem azok másolatai, hanem jelentésük, szellemiségük átértelmezése. Véleménye szerint a népművészet jeleinek megértése és tartalma a szerves építészet tiszta forrása.

„Az anyagokat nem messziről hozzák, mert akkor olcsóbb, nem olyan anyagokat, amilyeneket gyárban csináltak, hanem lehetőség szerint olyat, amit a környéken szereztek. Ennek az építészetnek természetes velejárója, hogy a környezet anyagaiból építkeznek. Fizikailag és társadalmilag is így jön létre.”

„a szerves építészet... megkísérel egy tisztán emberi, egy természetesen emberi, történelmi tudatból kiindulni... Ebben a szerves építészeti gondolkodásban a nemzeti identitásból, az ősi történelemből, valamint egy optimista jövőképből indulunk ki... A hagyományt tehát úgy lehet a szerves építészetbe beleépíteni, hogy egy rendkívüli mélységű népművészeti emlékezés anyagát kell szervesíteni, megjeleníteni a huszadik század végén... Ha valamit kell tenni a huszadik században, akkor az éppen az emlékezet újfajta felélesztése, abszolút pontos feltámasztása.”

„... vitathatatlan megalapozó szerepe és hozzájárulása volt abban, hogy Magyarországon az **építészetről való szerves gondolkodás mellett a társadalomról való szerves gondolkodás** újra fontossá és gyakorlattá vált. S hogy ez a két terület találkozott. Ily módon munkásságában egyszerre volt jelen az organikusság és a legtágabban értelmezett korszerűség: ahogy ma a democráciákban a közösségről, a településről, a részvételről, méltóságról beszélünk. De a korszerűség másik – ma különösen sokat emlegetett – fontos elemének, a **szakmaköziségnek, a különféle tudások együttélésének és együttműködésének a jelentősége is kiemelkedő fontosságú ebben az életműben.**”

4. Ismertesse Makovecz Imrének a főépítészek szerepéről való véleményét! (5 pont)

Makovecz Imre szándéka a településfejlesztéshez szorosan kapcsolódó épülettervezéssel a **kultúra alapjait erősítő, annak közösségmegtartó erejét fokozó kézzel fogható példák állítása** volt. A kultúrán – tágan értelmezve – a „hétköznapi” életünket meghatározó szokásokat, cselekvési módokat (beszédkultúra, viselkedéskultúra), közösségi kapcsolatokat, valamint a helyhez, a közösséghez kötődő hagyományok értékeit megőrző állandó újraformálását értette. **Makovecz Imre e kultúra létrehozását egy az egész országot lefedő főépítési hálózat útján tartotta lehetségének.**

Makovecz Imre számos településen volt főépítész, köztük Bakonyzentkirályon, Bakonyoszlópon, Cseszkenen és Pakson. Fontosnak tartotta, hogy alaposan megismerje e települések múltját és jelenét, fizikai valóságát a benne élő emberekkel, azok gondolataival, életével együtt.

„Módomban állt minden épülettel személyesen foglalkozni. Régi és új épületekkel, a kerítéstől az ólig mindennel. Ott én szolgáltatásképpen megpróbáltam segíteni az embereken.”

Főépítési tevékenysége kapcsán az alábbi gondolatokat fogalmazta meg erről a hivatásról, amely számára a gazdaszemlélettel járó felelősségvállalást és számonkérhetőséget, a példamutatást, a személyes ismeretségen alapuló építés és közösségépítés együttes vállalását jelentette a helyi identitás felélesztése és ezzel a – szerep és így jövő nélkülivé vált – település harmonikus fejlődése érdekében:

„... ha valaki elmegy valahova főépítésznek, akkor nem az a feladata, hogy majd ő megmondja, hogy milyen a szép ház, meg hogyan kell a régi házaknak a homlokzataira visszatenni a díszeket, meg hogy hogyan kell szép közvilágítást csinálni..., hanem az, hogy hogyan lehet elkezdni egy olyan életet egy településen, amely majd **ki fogja termelni és magával hozza természetes hozadékát: egy értelmesebb és méltóságosabb életet.** Tehát a főépítésznek nem elsősorban az a feladata, hogy megmondja, mi a szép ház és ezért vitakozzon nála képzetlenebb vagy tájékozatlanabb emberekkel, hanem hogy olyan **döntéshozó munkát végezzen** a településeken a polgármesteri hivatalok mellett vagy azokon belül, ami lehetővé teszi azt, hogy az emberek a bennük szunnyadó vágyak megfelelően magasabb rendű életet tudjanak élni.

Tehát ha a főépítésznek örömet okoz az, hogy a jelenlegi állapotot, mondjuk például a szemétszállítás állapotát megváltoztatja, ha el tudja érni, hogy szétválogassák a szemetet és a megfelelő helyre vigyék holnaptól vagy holnaputánról kezdve, vagy például hogy a járdákat kiépíti, hogy az emberek ne a sárban botladozzanak, hogy ha kiépít egy olyan rendszert, ami lehetőséget biztosít arra, hogy a falu fejlődni tudjon... Ha a főépítész ráhajtana, ... hogy olyan megegyezéseket erőltessen ki, amelyekben a községek fejlesztési lehetőségei, sőt közhasznú földterületei, föl szabaduljanak, ha ezt eléri, akkor a községekben elkezdődik egy **közös gazdasági gondolkodás**, mert ugye a falusi legelő fogalma, a falusi erdő fogalma, a falusi tartalékterületek fogalma, az azokkal való gazdálkodás, azoknak a bevételi lehetőségei, azok mind lassan kifejleszthetnek egy **koherens közösségi gondolkodást, de csak érdekek mentén.** Ha egy főépítésznek ez a szenvedélye, hogy ebben támogasson egy községet, és segít a **közösség megválasztott vezetőinek**, hogy gondolkozzanak vele azonos módon,

hogy megalapozhassák egy település közösségi fejlődésének lehetőségeit, tehát két oldalról, az egyéni érdekek mentén és a közösségi érdekek mentén kialakul egy szellemiség, egy csoportlélek vagy csoportszellem, amely nélkül lehetetlen a község sajátos koherenciáját létrehozni...

Természetesen ehhez, amit én elmondtam, ehhez egyrészt mindazoknak a szabályozóknak az ismerete szükséges, amelyek mindeddig szabályozták ezeket a területeket. Tehát az általános irányítással kapcsolatos tennivalókat, a részletes rendezési terveket, stb, mindazt, ami a településfejlesztéssel vagy a területrendezéssel kapcsolatos ismeret, azt el kell sajátítani. Ezen kívül olyan általános szellemi ismereteknek is birtokában kell lennie, amiket valakitől meg kell tanulnia. Valakitől, aki tudja, hogy miért szükséges a szemetet összegyűjteni, miért szükséges a temetőket rendbe hozni és átalakítani...

Meg kell ismernie például a felvállalt településen a régi tulajdonviszonyokat: hol volt a közös legelő, hol volt a vásártér, stb. Nem azért, hogy azt most nosztalgikus alapon visszaállítsa, mert nem is lehet visszaállítani, mert közben minden megváltozott. De ahhoz szükséges, hogy megismerje, **hogyan alakult ki szervesen egy település, a mindenkori érdekek és indokok, a régi konstrukció összetevői hogyan is hozták létre a települést, mint egy organizmust.** Ezt meg azért kell megismernie, hogy ennek analógiájára képes legyen egy új rendszerben a településalkotó összefüggéseket látni, amelyeket egyébként képtelen volna, nem lenne áttekinthető.

Makovecz Imre és a Kós Károly Egyesülés építészei vállalták a gazda szerepet, a személyes példamutatást, a sokrétű és felelősségteljes főépítészeti szolgálatot. Meggyőződésük, hogy a korábban szerep nélkülivé vált településeket feléleszteni csak az ország összes településére kiterjedő főépítészeti hálózaton keresztül lehet.

5. Ismertesse Makovecz Imre gondolatait a karancslapujtói „palóc falu”-ról! (5)

Makovecz Imre a település- és közösségfejlesztésről valamint a szerves építészetéről vallott nézeteihez hűen végezte településtervezői tevékenységét. Így ír erről a szerves építészetéről szóló tanulmányában:

Karancslapujtó – itt már egy magasabb színvonalú társadalmi regenerálódási folyamatot is végiggondoltak... Ezért ezt társadalmilag – a dramaturgia szempontjából – érettebb vállalkozásnak tartom.

Először is **a telepítés a legdöntőbb.** ... találtunk egy olyan területet, a mocsár feletti részt, közvetlenül a jelenlegi falu mellett, amely építésre alkalmas terület. Napos, szélvédett, kagylószerű gyönyörű területről van szó, amelynek a szegélyén egy régi erdei út is megy, a faluból egyenesen ide. Mi erre a területre adtunk aztán egy beépítési tervet. Tehát a telep, amit építettünk, az nem telep, hanem **a falu egyenes folytatása.** Továbbá ezen a telepen úgy helyeztünk el egy ételmezei-áruházat és egy közösségi házat, méghozzá a két póluson, hogy az ételmezei-üzlet ne csak ezt az új falurészt lássa el, hanem az eddigi falunak azt a felét is, ahol ilyen üzlet nincs. A kettő között ez is egy **kapocs**... A cél az, hogy megpróbáljunk minden tekintetben **szervesülni a faluhoz.** A másik kérdés az, hogy milyen legyen egy porta, s ezek a porták egymáshoz hogyan viszonyuljanak. E munka során meg kell oldani a mezőgazdasági életvitel mai gondjait... Az esetek nem elhanyagolható részében **egy porta ma újra gazdasági egység.**

Amikor a tervező megpróbál egy új falurészt tervezni, akkor szembenéz egy progresszívnek nevezhető gazdasági folyamattal, s szemben áll, egy retrográd kispolgári idillel, amely az emberekben igényként jelenik meg.

Ami pedig az épület formáját, anyagát jelenti, visszanyúltunk a palóc hagyományokhoz... A Malonyai-féle gyűjtésben... olyan tizenkilencedig századi vakolatmintákat találtam...

ezek a minták térbeli tárgyak leképezése síkban. Egy ilyen mintát kiemeltem, s visszacsináltam térbelivé.

Ezekben a házakban a valamikori vakolatminta megjelent faszerkezetek formájában, amelyekből modelleket csináltunk, és be is mutattuk az embereknek... így próbáltam meg a népművészeti minták emlékezetével eljutni egy olyan univerzális hagyományanyaghoz, gondolkodásmódhoz, amit, ha összehasonlítok a háromosztatú alaprajzzal, és **a palóc hagyományt összeszerkesztem ezzel a háromosztatú struktúrával, akkor ebből létre kell jönnie egy olyan épületnek, amelyik a huszadik század végén a szerves építészet példáját adja.**

„A hagyományt tehát úgy lehet a szerves építészetbe beleépíteni, hogy egy rendkívüli mélységű népművészeti emlékezés anyagát kell szervesíteni, megjeleníteni a huszadik század végén.”

Ha valamit kell tenni a huszadik században, akkor az éppen **az emlékezet újfajta felélesztése, abszolút pontos feltámasztása.** Ez a dolog egyik oldala, a másik viszont az, hogy el kell jutni a tények világáig. ...egy, a tényeket meglátó, imaginatív gondolkodásra van szükség. Ez a palóc faluterv ennek a két tényezőnek az együttes megvalósulása óhaját lenni. Az ilyen házakkal, az eddigi tapasztalataim szerint, az emberek rendkívül elégedettek.

... aki egy bizonyos helyen él, annak a helynek és saját maga történetének megfelelő körülményeket kell tudni teremteni.